

Üftâde'dir. Bu sebeple onun Celvetiyye'nin piri olduğu da söylenebilir. Nitekim bir Celvetî şeyhi olan İsmâil Hakkı Bursevî, Celvetiyye'nin İbrâhim Zâhid-i Geylânî devrinde hilâl, Üftâde zamanında ay, Hüdâyî döneminde dolunay durumunda bulunduğunu söyler (*Silsile-i Celvetiyye*, s. 63). Üftâde'nin en belirgin özelliklerinden biri zühd ve takvâsıdır; haramlardan kaçınmanın yanında bazı helâllere dahi iltifat etmemiştir. Bir zamanlar vaazlarında *Meşnevî* ve *Fuşûşü'l-ĥikem*'den bahsetmesini yasaklayan Kanûnî Sultan Süleyman'ın onu İstanbul'a davet edip hürmet gösterdiği, tekkesine vakfetmek istediği bir iki köyü kabul etmediğini görünce vezirlerine bazı şeyhlerin tâlib-i dünyâ, fakat Üftâde'nin târik-i dünyâ olduğunu söylediği rivayet edilir.

Üftâde'nin keşif ve mârifetle ilgili görüşlerinin özünü, "Mülk ve melekût âleminde bulunan şeylerin tamamı size keşif yoluyla görünse şeriata uygun biçimde izah etmeye gücünüz yetmiyorsa o keşfi terkedin, fakat şeriati terketmeyin" sözü oluşturur. Ona göre melekût âleminde seyreden bir sâlik, o âlemin meselelerini mülk âleminde bulunan ve bu âlemin kayıtlarıyla mukayyet olan bir kimseye anlatmamalı, hakikati keşfeden sâlik ağzını şeriatin iğne ve ipliğiyle dikmelidir. Eğer sözlerini şeriat libasına sokmadan uluorta konuşursa fesada yol açar; Hallâc-ı Mansûr ve Seyyid Nesîmî'de görüldüğü gibi fitne denizi dalgalanmaya başlar. Ayrıca mücerret taklit yoluyla bu sözleri söyleyenlerin ilhâda düşmelerine sebebiyet verebilirler. İnsanlara anlayış seviyelerine göre hitap etmek gerekir. Nitekim peygamberler de öyle yapmış, insanlarla akıllarının alacağı şekilde konuşmuştur. Bu sebeple Üftâde'nin ağzından şâthiye kabilinden tek bir söz bile çıkmamıştır.

Yünus Emre tarzında sade bir dille ârifane şiirler yazan Üftâde'nin şiirleri tekke çevrelerinde büyük ilgi görmüş, bunlardan bazıları ilâhî şeklinde bestelenerek okunagelmıştır. Bursalı Mehmed Tâhir'in bastırıldığı divanının (İstanbul 1328) Latin harfleriyle üç neşri daha bulunmaktadır (nşr. Mustafa Bahadroğlu, *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftâde ve Divanı*, Bursa 1995; *Üftâde Divanı*, Bursa 2000, İstanbul 2011). Üftâde'nin çoğu aruzla, bir kısmı heceyle yazılmış elli parça şiir ihtiva eden eserini Paul Ballanfat *Le divan Hazret-i Pir Üftâde adıyla Fransızca'ya çevirmiş* (Paris 2002), Angelo Culme-Seymour bu Fransızca çeviriyi *The Nightingale in the Garden of Lover* adıyla İngilizce'ye aktarmıştır (Oxford 2005). Üftâde'nin, "Yine düşünce gönül yârin cemâl-i şem'ine / Götürüp yüzden nikâbı gark olup envârına" mısralarıyla başlayan şiirini Ali Örfî Efendi "Şerh-i Nutk-ı Üftâde" adıyla şerhetmiştir.

Aziz Mahmud Hüdâyî, Üftâde'ye intisap ettiği 1 Zilkade 984 (20 Ocak 1577) tarihinden itibaren üç yıl süren seyrüslûk boyunca mürşidinin söylediği sözleri Arapça olarak kaydetmiş, hilâfet alıp Bursa'dan ayrılmasına bir ay kala 9 Şevval 987 (29 Kasım 1579) Cuma günü tamamladığı eser *Vâkı'ât-ı Hüdâyî (Vâkı'ât-ı Üftâde)* adıyla tanınmıştır. Baş tarafında, "Sülûk esnasında hazret-i şeyh ve bu fakir arasında geçen, işlenmiş altından kıymetli yüce sözler" anlamına gelen bir ibare bulunmaktadır. İsmâil Hakkı Bursevî, "Hazret-i Hüdâyî'nin derlediği Şeyh Üftâde'nin sözleri ki *Vâkı'ât* adıyla ünlenmiştir" dediğine göre esere bu ad sonradan verilmiştir. Üftâde'nin görüşleri ve Celvetiyye tarikati hakkında temel kaynak sayılan kitabın müellif nüshası her biri 100 varaklık iki cilt halinde Üsküdar Hacı Selim Ağa

Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 249-250). Hüdâyî'nin müridlerinden olduğu tahmin edilen Mehmed Muizzüddin Celvetî eserin bazı kısımlarını şeyhin sağlığında Türkçe'ye çevirmiştir (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 253/6). Üftâde'nin tekkesi ve Yerkapı semtinde 985 (1577) yılında tamamladığı camisi çeşitli zamanlarda yapılan tamir ve tâdilâtla günümüze kadar gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüsameddin Bursevî, *Menâkıb-ı Üftâde*, Üftâde Tekkesi Ktp.; Türbedar Şeyh İbrâhim Efendi, *Menâkıb-ı Pir Üftâde*, Üftâde Tekkesi Ktp.; *Menâkıb-ı Şeyh Üftâde*, Üftâde Tekkesi Ktp.; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 377; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Şer'iyye, nr. 1100, vr. 203; İsmâil Hakkı Bursevî, *Silsile-i Celvetiyye*, İstanbul 1291, s. 44, 63, 77-80; Belîğ, *Güldeste*, s. 107-109; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Risâle-i Melâmîyye-i Şüttâriyye*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3357, vr. 5^a-6^a; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 227^a vd.; *Osmanlı Müellifleri*, I, 12, 22, 134; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, II, 576-584; M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (İstanbul 1919) (haz. Orhan F. Köprülü), Ankara 1976, s. 269; Mehmed Şemseddin [Ulusoy], *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsi* (haz. Mustafa Kara - Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 370; Kepecioglu, *Bursa Kütüğü*, I, 106; II, 281; III, 248, 396; IV, 281; Irene Beldiceanu-Steinherr, *Scheich Üftâde der Begründer des Gelvetiyye Ordens*, München 1961; Hasan Kâmil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikati*, İstanbul 1980, s. 125, 235, 244, 247, 272; Mustafa Bahadroğlu, *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftâde ve Divanı*, Bursa 1995; a.m.f., *Vâkı'ât'ın Tahlil ve Tahkiki* (doktora tezi, 2003), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NİHAT AZAMAT

ÜFTÂDE TEKKESİ

Bursa'da
XVI. yüzyılda kurulan tekke.

Üftâde
Tekkesi
Camiî'nin
içinden
bir görünüşü

Şeyh Üftâde (ö. 988/1580) tarafından Uludağ'ın eteklerinde güneyden kuzeye doğru dik meyilli bir arazi üzerine toplam 2507 m² üzerine inşa edilen tekke mescid, semâhâne, harem, selâmlık, çilehâne ve çeşmeden meydana gelen bir külliye niteliğindedir. Üftâde'nin torunu dördüncü postnişin Kutub İbrâhim Efendi 1081 (1670) yılında tekkeyi ilâve binalarla yenilemiş ve etrafını müstahkem hale getirmiştir. Onun döneminde maddî bakımdan gayet iyi durumda olduğu anlaşılan tekkenin bugünkü şekli III. Selim ve II. Mahmud dönemi özelliklerini taşımaktadır. 6,88 × 6,56 m. iç ebadındaki mescidin ahşap tavanı, çatısı, mihrap ve minber gibi aksamı ile giriş kapısı yenilenmiştir. Mescidin son ce-

ÜFTÂDE TEKKESİ

Üftâde
Camii'nin
kitabesi

maat yeri şeklinde kullanılan semâhâne 9,80 x 9,70 m. iç ebadındadır ve hareme açılan cephesiyle kuzey cephesinde dörder, batı cephesinde bir olmak üzere dokuz pencere ile aydınlatılmaktadır. Semâhânenin içinde merdivenle çıkılan yeni bir ikinci kat teşkil edilmiş, ahşap tavanı ve döşemesi yenilenmiştir. Hareme, üst kata mescid tarafından bir, dışarıdan ve güney tarafından bir, alt katta bahçe tarafından da bir kapı ile girilmektedir. Bahçe girişinde çilehâne yer almaktadır. Mescid tarafından girişte en dikkat çeken yer olan pembe oda Bursa ovasına nâzır bir konumdadır. Kuzey kapısından girişteki tarafta bulunan ve kubbeli oda denilen odanın üstü künde-kârî işçiliğiyle ahşap işleme ve kalem işlerinin nefis bir örneğidir. Harem-in kuzeye bakan avlusunda merdivenle çıkılan çilehâne, altı taş duvarlarla örülü bir giriş katla eski küçük bir kapıdan girilen üst kattaki odadan meydana gelmektedir. Çilehânenin içinde eskiden dergâhta kullanılan ve Üftâde ile Aziz Mahmud Hüdâî'ye atfedilen birtakım eşyalar sergilenmektedir. Mescidin batı duvarında görülen ve Hû Çeşmesi diye bilinen çeşmenin yenilenmiş parçasının üzerine 974 (1566) tarihi ile Kur'an'da su hakkındaki âyet (el-Enbiyâ 21/30) işlenmiştir. Mescidin batı tarafında bulunan tekkenin selâmlık kısmı günümüzde yıkılmış ve üzerinden yol geçirilmiştir. Son yıllarda harem kısmı, çilehâne ve diğer bölümlerde kapsamlı restorasyonlar gerçekleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bursa Şer'iyye Sicilleri, Milli Ktp., Yazmalar, nr. B 69, vr. 117^b, 120^b, 151^a; Belîğ, *Güldeste*, s. 109, 111, 112, 119; Mehmed Râşid, *Zübdetü'l-vekâyi'*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 89, s.

305, 306, 434, 438, 440, 486; Mehmed Fahred-din, *Gülzâr-ı İrfân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Şer'iyye, nr. 1089, vr. 113^b-114^a, 146^b-147^a; Mehmed Şemseddin [Ulusoy], *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsî* (haz. Mustafa Kara – Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 61, 67, 70; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 74; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, III, 395; Mehmet S. Erhan, "M. Muhyiddin Üftâde (K.S.) Hazretleri ve Külliyesi", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, 2002 (haz. Ramis Dara), Bursa 2002, s. 266-268; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü* (haz. Hüseyin Algül v.dğr.), İstanbul 2009, II, 242; IV, 201.

HASAN BASRİ ÖCALAN

ÜFÜRÜKÇÜLÜK

(bk. RUKYE).

ÜHAYDIR SARAYI

(قصر الأحيضر)

Bağdat'ın güneybatısında
Kerbela yakınlarındaVIII. yüzyılın son çeyreğinde yapılan
Abbâsî sarayı

(bk. ABBÂSİLER [Sanat]).

ÜKAYŞİR

(الأقيش)

Ebû Mu'riz Mugire b. Abdillâh
b. Mu'riz (el-Esved) el-Esedî
(ö. 80/699 [?])

Emevî dönemi şairi.

Künyesinin Ebû Mu'riz (şiiirinde de böyle geçer) ve adının Mugire olduğu hususunda ittifak bulunduğu halde nesep silsilesine dair bazı farklı görüşler ileri sürül-

müştür (İbn Kuteybe, II, 559; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XI, 251). Ükayşir kelimesi "kırmızı yüzlü, derisi soyulmuş, kavlamış kimse" demek olan "akşer" in küçültme ismidir. Alaca (baras) hastalığından dolayı bu lakabı almıştır; ancak kendisini bu lakapla ananlara kızardı (*Divân*, s. 28). Bazı kaynaklarda uzun bir ömür sürdüğü kaydedilen şair Hz. Peygamber'in risâletinden (610) önce dünyaya gelmiştir. Doğduğu yer hakkında bir bilgiye rastlanmamakla beraber onun, bir şehir haline gelmesinden sonra Esed kabilesinin kollarından Benî Mu'riz b. Amr'ın yerleştiği Kûfe'de yetiştiği bilinmektedir. Eski kaynaklar sadece Ükayşir'in, Abdülmelik b. Mervân (685-705) ile Kûfe valisi olan Bısr b. Mervân'la (691-694) alâkasından söz etmekte ve onların şairleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Divânında Bısr b. Mervân için yazdığı methiyeden 1000 dirhem aldığı (s. 67), Abdülmelik b. Mervân'ın onun şiirlerini kendisinden dinleyip beğendiği (s. 24, 25, 52) kaydedilmektedir. Ükayşir muhtemelen bir ara Mus'ab b. Zübeyr taraftarı olmuş, 72 (691) yılında vefat edince hakkında bir mersiye yazmıştır.

Ükayşir'in hayatı ve şiirleri hakkında en geniş bilgi *Kitâbü'l-Eğânî*'de bulunmaktadır. Onun düzensiz, zevk peşinde koşan, içki (nebîz) düşkünü bir kişi olduğunu göstermesi bakımından iki hadise dikkat çekicidir. Bunlardan biri, Abdullah b. Zübeyr'in halifeliği esnasında (683-692) Şamlılar'la savaşmak üzere Kûfe valisi tarafından orduya alınması (a.g.e., s. 103-104), fakat firar etmesi, diğeri de öldürülmesidir. İbn Habîb (*Esmâ'ü'l-muğtâlin*, s. 249-250) ve Nüveyrî'nin (*Nihâyetü'l-ereb*, IV, 55-56) kaydettiğine göre Kûfe'nin ileri gelenlerinden [Kays b.] Muhammed b. Eş'as el-Kindî'nin adamları tarafından sarhoş bir halde Hîre'den dönerken Kûfe dışında dumanla boğularak öldürülmüştür. Diğer bir rivayete göre ise bu işi yapanlar [Abdullah b.] İshak b. Talha'nın taraftarlarıydı, çünkü Ükayşir onu hicvetmişti. İçki içmek için sık sık Hîre'deki meyhanelere giden şairin (*Divân*, s. 35, 53) divânında nebîz içmekten tövbe ettiğine dair bir kıta mevcut-tur (a.g.e., s. 26).

Kümeyt el-Esedî ile (a.g.e., s. 82) Abdülmelik b. Mervân'ın (a.g.e., s. 24, 25, 52) övgüyle söz ettiği Ükayşir'in şiirlerine fasih bir dil, sade bir üslup hâkimdir. Bununla birlikte yeni (müvellid) kelimeler kullanılmak ve dil hataları yapmakla eleştirilmiştir. Şiirlerinin çoğu şarap hakkında olup bu hususta başarı gösterdiği kabul edilir.